

SLOVENCİ IN KULTURA

Vrnili vam bomo z dobrim

Slovenci februarja ponavadi govorimo o kulturi. Prav letošnji februar pa je, po tej plati, povsem drugačen od dosedanjih. Pretresajo ga škandali, capudrizmi in produciranje, lahko bi dejal, kronične patetike.

Logika kulture, umetnosti, ki je stara več kot 2000 let, je v nasprotju s populistično in ekonomistično politiko današnje vlade tako na republiškem kot na občinskem nivoju.

Problem kulture, umetnosti, ki jo sestavljajo posamezniki, individualci, ki se že vse od Sokrata in Platona naprej ne pustijo podrežati dnevni ideologiji in njenim kratkovidnim ideologom in vodjem, ne pristajajo na teptanje dignitete svojega poslanstva. Prav bi bilo, da bi na kratek tečaj iz tozadevne zgodovine poslali nekatere politike pa tudi poslance. Najbrž pa bi bil, kakor nas uči zgodovina, tudi to jalov posel.

Pesnik Ivo Svetina je na letošnjem občnem zboru društva slovenskih pisateljev dejal, da je to, da Slovenci smo, luksuz, da pa imamo Slovenci svoje pisatelje, je dodatni luksuz, ki si ga, majhni kot smo, pač moramo plačati po ustreznih cenah.

In prav na tej črti se ne razumemo s tistimi, ki bi radi, kot otroci, ki se igrajo kavboje in Indijance, s puškami skakali naokrog in se pokali, ki bi si radi »s svojimi lastnimi tanki utirali pot v Evropo«, kot je dejal pred kratkim Jaša L. Zlobec. Zanje so se namenili potrošiti v naši novi državi do dvajsetkrat več kot za kulturo, pri tem pa pozablja, da smo se Slovenci konstituirali kot

narod prav skozi kulturo. Prav to zgodovinsko prednost pred drugimi si bomo pripravili. Zgradili bi radi svojo novo državo brez kulture, ali pa samo s kulturo podeželske gasilske veselice, pevskega zbora ali »pleh muzike«. Prav to dokazujejo skozi lahkomišelno dvigovanje rok ob sprejemanju proslulih davkov tudi naši republiški poslanci, ki zamenjujejo oziroma enačijo knjigo, sliko, skladbo s klobaso.

In da bo stvar še hujša, del kulturnikov, ki deluje v novi oblasti, pri tem sodeluje. Prav ti bi morali vedeti, da ima vsaka oblast, tako kot vojna, svojo naravno logiko, da so se ujeli v starodavno past. Nepopoljšljivi idealisti. In prav ima pesnik Tone Pavček, ki pravi, da morajo biti umetniki, še posebej pisatelji in daljnovidni pesniki, nenehno na preži in nezaupljivi do vsakršne oblasti, take ali drugačne. Prav na tem nivoju se bodo novi oblasti prej ali slej uprli umetniki, ki so danes v demokratičnih, zelenih pa tudi krščanskih strankah, tisti, ki so stavili na svojo vero (v umetnost).

Ljudje božji, saj ne veste, kako radi bi se, še posebej pesniki, umaknili v svojo tiho, mir pred jalovim truščem tega sveta... in zapustili meje angažiranosti.

Pustite njim, demiurgom in umetnosti, prostor. Dajte jim zraka prostosti in avtonomnosti v njihovi samobitnosti, ustvarjanju, enkratnosti, samozadostnosti in preroškosti.

Dajte jim dihati.
Vrnili vam bodo z dobrim.
IVO FRBEŽAR

NOVA KNJIGA O STIČNI

Prijatelj cistercijanov

Preteklo leto v avgustu smo cistercijanski menihi v Stični slovesno zaključili triletno praznično obdobje, ki smo ga praznovali v počastitev 900-letnice rojstva našega največjega duhovnega očeta, sv. Bernarda iz Clairvauxa.

Nekako vzporedno z zaključnimi slovesnostmi je bila predstavljena na slovenskem knjižnem trgu tudi zelo zanimiva knjiga dr. Marijana Zadnikarja STIČNA.

V tem triletnem obdobju so se v samostanu zvrstile številne versko-kulturne prireditve, ki so bile dobro obiskane in so zelo odmevale v širšem slovenskem kulturnem prostoru.

Dr. Marijan Zadnikar, ta plodoviti slovenski umetnostni zgodovinar, je strokovnim krogom in sploh širši javnosti zelo poznana osebnost po svojih številnih knjigah s področja umetnostne zgodovine, njegova razvoja in zlasti spomeniško-arhitekturne ustvarjalnosti na Slovenskem. Poznamo ga kot najboljšega poznavalca slovenske romanske umetnosti. Svoja spoznanja je izdal v obsežni knjigi Romanska umetnost (1970), še zlasti specializirana pa je knjiga iz leta 1982 z naslovom Romanika v Sloveniji. Ostale vidnejše njegove knjige so: Po starih koroških cerkvah (1984), Lepote slovenskih cerkva (1985), Hrastovlje (1989), Slovenska znamenja (1990). Mimogrede, naj še omenim, da je avtor več strokovnih knjig in znanstvenih razprav ter člankov. Nekaj njegovih tovrstnih ustvarjanj je celo prevedeno v tuje jezike, zlasti v nemščino in angleščino.

Gospoda Zadnikarja pa še prav posebno poznamo in cenimo slovenski cistercijani, saj je največji del svojih življenjskih in strokovno-ustvarjalnih sil posvetil prav raziskavam našega samostana. Svoje moči je štirideset let nepretrgoma posvečal raziskavam romanske arhitekture v Stični, torej tistemu delu umetnostnozgodovinskega sloga (obdobja), ki je bil najmanj raziskan in znan

ter spričo velike časovne odmaknjenosti tudi najbolj zamenjen in zabrisan.

Dr. Marijan Zadnikar je ves čas skrbno zbiral podatke in še sam s svojim strokovnim znanjem ter pristopom nenehno izčrpno dopolnjeval vedenje o cistercijanski opatiji in njenem življenju ter razvoju. Da pa ne bi ostalo zgolj pri tem, je svoja dognanja redno objavil v različnih knjigah. Pred to knjigo so do sedaj izšle tri knjige, ki obravnavajo izključno cistercijansko opatijo v Stični: Stična v romanski dobi (1957), Stična in zgodnja arhitektura cistercijanov (1977) ter Križni hodnik pripoveduje iz leta 1988.

Pravi podvig in sploh redkost je, da je vodnik napisan v šestih jezikih (v slovensčini, hrvaščini, nemščini, angleščini, v italijansčini in francoščini). Slednje samo še potrjuje dejstvo, da Stična obiskuje vedno več tujih turistov in romarjev, saj je naš samostan pravi cvet francoskega umetnostnega načina na slovenskih tleh in sploh v celi paleti tovrstnih samostanov na svetu. Stiški opat dr. Anton Nadrah v spremni besedi k zadnji Zadnikarjevi knjigi razmišlja: »On je ime Stične ponel v svet evropske umetnostnozgodovinske znanosti, ko je romansko stiško baziliko označil ne le za najpomembnejšo romansko cerkev na Slovenskem, temveč tudi za ključni evropski spomenik zgodnje arhitekture cistercijanov.«

Zaradi tega se mu stiški menihi na tem mestu iz vsega srca zahvalujemo in mu želimo, da bi še naprej prihajal med nas tako veder in ustvarjal, kot je bil do sedaj.

MONOGRAFIJA

V svoji najnovejši knjigi STIČNA je dr. Zadnikar zbral in objavil nove rezultate raziskav o romanski Stični, do katerih se je dokopal v zadnjem času, ko je s pozornostjo »hodi« od stavbe do stavbe. Knjiga vsebuje veliko ustvarjalnega mišljenja ter na trenutke iskrične pripombe in sploh avtorjeve »literarne bisere osebno doživete Stične«, ki so izraz njegove velike naklonjenosti in še večjega navdušenja nad temi prelepimi samostanskimi zgradbami. Avtor je zaobsegel snov v osem poglavij, od katerih sta dve vidnejše zastopani. V poglavju Romanska Stična postopno in temeljito razkriva prvotno podobo najstarejših delov samostana. Le-ti so: samostanska bazilika, križni hodnik kot središnji del, vhodna kapela sv. Pavla in izkopani temelji porušene cerkve sv. Katarine. Vsega pa o prvotni Stični ne bomo nikoli vedeli, se upa pisec javno priznati in skrivnostno dostaviti: »Morda je prav zato še toliko zanimivejša in nas vedno znova priteguje in vabi v upanju, da nam bo spet kaj novega razkrila o svoji častitljivi preteklosti.« Pod naslovom Stična danes pa je zbral vedenje o vseh ostalih delih samostana, ki so mladšega nastanka, ter jasno opisal nove stavbarske in umetnostne posege v prvotno romansko arhitekturo.

Na samem začetku knjige se naš jubilat prisrčno spominja svoje mladosti in prvga srečanja s Stično. Najprej mu je oče pripovedoval o stiškem kloštru. Prvič ga je osebno doživel, ko se je kot mlad študent odzval vabilu na obisk. Spominja se, kar preveč različnih vtisov se je nabralo...

Znanstveno se je srečal s Stično že leta 1950, ko je s skupino mladih raziskoval-

Večer z domačimi avtorji

Grosupeljska knjižnica je 22. februarja povabila na neformalen pogovor z obiskovalci avtorje treh knjig, po katerih v knjižnici radi posežejo in ki so, vsaj trije od štirih, tudi doma v Grosupljem: Gorana Gluviča (»Vsakemu poučno branje izpovedi jahalca dvajsetega stoletja«), Željka Kozinca (»Živ«) in Bogi Pretnar, ki je skupaj z Mišo Molkovo avtorica knjige »Na očeh«. Bogi Pretnar je imela kot voditeljica v ostalih treh odkritosrčno, včasih tudi šaljive sogovornike, ki so poskrbeli, da sta dve uri minili v zanimivih pripovedih o vsebini in nastanku knjig, možnosti za delo, načrtih, slovenski knjigi in filmu in njenem preživetju, medtem ko je Simona Zore zbranim brala zanimive odlomke. »Vsakemu poučno branje jahalca dvajsetega stoletja« je humoristično popotovanje od leta 1914 do 1999 z nekaj grenkimi podtoni, roman »Živ« se je še malce pred časom, v katerem o tem brez strahu govorimo vsi, skozi zasebno optiko junakov zajedel v naše dozorevanje za narodno spravo, »Na očeh« pa je zbirka intervjujev z znanimi osebnostmi. (Foto: Lojze Rozman)

cev izvedel prve temeljite raziskave.

V naslednjih dveh poglavjih je okvirno predstavljena zgodovina cistercijanskega reda in stiška zgodovina.

Bilo bi škoda, če bi ostal zgolj pri opisu arhitekture, zato je avtor napisal kar obsežnejše poglavje o samostanskih umetninah. Spregledati ni mogoče niti slikovitega naravnega prostora, v katerega se neločljivo vključuje sam samostan s svojimi ostalimi sakralnimi zidavami izven obzidja. V zvezi s tem je v knjigi zavzel avtorjev kritični odnos do »urinjenih« novogradenj, ki so se v zadnjih desetletjih urinile v neposredno bližino samostana in tako kazijo naravno podobo tega izjemnega kulturnozgodovinskega koščka naše Slovenije.

RAZUMLJIV NAČIN

Nenazadnje velja omeniti, da je monografija STIČNA napisana na prikupen ter poljudnoznanstveno objektivni način.

Po strokovni plati je to dokaj zahtevno delo, ki od ustvarjalca zahteva dokajšnjo mero izkušenosti in natančnosti.

Avtor se zaveda nerazumljivosti in togosti tovrstnih znanstvenih del, zato pa uporablja zelo tekočo in sklenjen način pisanja, ki ga popestri s svojo duhovitostjo.

Avtorjeva trditev, da je še veliko nerazkrita, je vseskozi prisotna. Nova vprašanja in pomisleke avtor sam nakazuje in jih z velikodušnim optimizmom prepušča v obravnavo prihodnjim rodovom. Dr. Zadnikar je svojo knjigo opremil tudi z najrazličnejšimi načrti in skicami, ki ustvarjajo bralcu popolnejšo podobo ter pojasnjujejo in dopolnjujejo strokovno vrednost napisanega.

Knjiga STIČNA je izjemna še zaradi nečesa, namreč ing. Marjan Smerke je posnel čudovite barvne fotografije, ki kar zapeljivo pritegnejo zvedave bralčeve oči.

Knjiga vsebuje 274 strani, ki so vezane v trde platnice, ter 134 barvnih fotografij.

Zaradi svoje izjemnosti tako literarno-umetniške kot strokovno-znanstvene je monografija zelo prijetno in kvalitetno čtivo, ki ga lahko, brez sramu, podarite svojim bližnjim ob različnih priložnostih.

S tem izjemnim kulturnim dogodkom smo se hoteli slovenski cistercijani ponovno oddolžiti spominu sv. Bernarda ter celotnemu redu in še zlasti našim predhodnim duhovnim sobratom, ki so v vseh teh stoletjih marljivo obdelovali duhovno polje slovenskega naroda.

FR. BAZILJ

IZ TONETOVE TORBE

Eni se učijo, drugi pa kar odstopajo

Zdravo, ljubi moji Grosupeljčani. Se kaj učite? A da se? Jaz tudi. V Grosupljem je učiti se neverjetno moderno in tudi jaz nočem biti zadnji. Učijo se funkcionarji, učijo se poslanci, še posebej se učijo novi člani izvršnega sveta (saj so to obljubili v svojih programih), vse sorte predsedniki, učijo se ob učencih učitelji, profesorji. Tudi jaz se učim, ja. Mislim, da bomo vsi skupaj v nekaj letih izjemno učeni. Tako bomo učeni, da bomo lahko učili tudi nove člane, profesorje, predsednike, ki bodo vedno znova prihajali in se na novo učili. Vse, ki se nočejo učiti, pa bi bilo potrebno pozapreti. Naj v samotni razmišljajo, kaj da učenje pomeni. No, nekaj je med nami tudi takih, ki se nočejo učiti. Ti so posebno nevarni. Prepričani so namreč, da vse znajo. Pridejo n.p. v podjetje, izvršni svet ali šolo in prepričani, da vse znajo, vehementno urejajo vsakovrstne probleme. Na vse se spoznajo. Tako nam za prihodnost ni treba skrbeti, saj imamo tiste, ki vse znajo, in take, ki se učijo.

Res pa je tudi to, kar mi je zadnjič povedal Fonzijev sin, da učitelji v šolah so na tem nivoju (občinski liniji). Mnogi se še učijo, obenem pa tudi učijo. Tako dopolnjujejo tiste, ki se včasih niso učili, vendar vseeno učijo. Ker znajo. Pri slovenščini, recimo v gimnaziji, z metrom merijo, koliko mora biti dolg spis. Za prvi letnik je dovolj 21 cm, za drugi natančno 31,5 cm, za tretji letnik 42 itd. Fonzijev sin pravi, da je to izredno dobra metoda za učenje slovenščine. Zelo primerno je tudi, da učenci se lesar učijo učenca računalništvo itd. Še posebej je, na primer, v duhu današnjega časa, da se družboslovci učijo namesto nemščine ekonomijo. Ni čudno, da že šoferji avtobusov govorijo, kako sposobne ravnateljice imajo nekatere (boljše) občinske šole. Ti so tudi zelo avtoritativni. Učence v razgovoru opozarjajo, naj se zavedajo, s kom govorijo. Mislim, da bi bilo dobro, da uvedejo v šolo tudi šibe, da bi se ustrezno podkrepili.

Tudi malo kulture v šoli, pravi moj prijatelj Fonzi, ne bi škodilo. Tu bi lahko nastopili zkojevci in uradniki iz občine, ki namesto kulturnikov, ki so znani pijančki, klošarji in pro-

bisvet (neprimerni primerki slavnega slovenskega naroda), skrbijo za kulturo v občini. Zadnjič so čeznje in Capudra udrihali moji prijatelji iz grosupeljskega literarnega kluba. Jaz jim ne dam pav. Najpej je treba poskrbeti za gospodarstvo in za kruh. Meni se zdijo knjige za kosila n. pr. neokusne. Mogoče bi šla v slast kakšna ljubezenska zgodba, za večerjo kriminalka. Tako bi se še nekako najedel, vendar me bog obvaruj poezije. Fuj, po takih obrokih tudi kozlam. Vam povem, neprebavljivo.

Bolje bi bilo, da se razni klubovci, gledališčniki in knjižničarji, ki se venomer pritožujejo, preimenujejo v pevsko društva. Tako bodo imeli podporo v ZKO-ju, vesel jih bo Peterle, lahko bodo širili tudi pevsko kulturo v transportnih sredstvih, in kar je najpomembnejše, dobili dotacijo. Ker bodo zadovoljevali najširše kulturne potrebe naroda, bodo privilegirani. Zato Fonzi pripravlja program kulture. Fonzi ni kulturnik in tako bo kompetenten za sestavljanje programov. V svojem dedeju sprejema prošnje za izdelavo programov in prekvalifikacije umetnikov. Na zunaj na primer premetaš premog, ali jutraj trobiš na trobento vstajanje, v resnici pa na skrivaj pišeš knjigo. Do biš dotacijo za premetavanje premoga ali bujenje naroda (družbeno koristno delo), v resnici pa financiraš svojo knjigo.

Pa ne smem vsega povedati. Bom Fonziyu sfižil posel.

Se čudite, da tokrat ne pišem o politiki? Ja, tam pa na žalost ni nič novega. Demos in župan skrbita, da vsakih nekaj mesecev dobimo novega predsednika izvršnega sveta ali vsaj mandatarja, tako jim v skupščini ni dolgčas, ta pa, kar je bistveno, dobi priložnost, da se uči.

No, in v teh novih demostokratkih časih se je zadnjič zgodilo, da se na samotni grosupeljski ulici pijani esdepejevci zalepi v treznega strumno stopajočega krščanskodemokratovca. Esdepejevca ga motno pogleda in zamrma: »Ste Vi Slovenec?« Krščanskodemokratovec odvrne zgroženo: »Pa vi? Saj ste totalno našganani.« Pijanček pa: »Ja, ja — ampak to bo do jutra prešlo.«

Vaš TONE TORBAR